

**Synodalita oživuje prijatie ekleziológie Božieho ľudu
a teológie miestnej cirkvi**

**Synodality Revives the Reception of the People of God
Ecclesiology and the Theology of the Local Church**

MARTIN MAĎAR

Katedra teológie, Filozofická fakulta
Xavier University

Abstract:

The promotion of synodality is the most significant pastoral initiative of Pope Francis. It focuses renewed attention on the reception of the Second Vatican Council. This article discusses how synodality gives new life to two aspects of the council's ecclesiological vision, namely, the church as the people of God and the theology of the local church. They played a major role early in the council's reception but were later sidelined. Synodality now brings them back to the center of attention.

Keywords: Synodality, Pope Francis, Vatican II, people of God, local church

Úvod

V Katolíckej cirkvi prebieha najväčší poradný proces v jej dejinách. Ide o XVI. riadne generálne zhromaždenie Synody biskupov zamerané na tému *Za synodálnu Cirkev: spoločenstvo, participácia a misia*. Začalo sa 9. októbra 2021 a potrvá do októbra 2024. Je rozčlenené do troch fáz: diecéznej, kontinentálnej a univerzálnej.¹ Predchádzajúce zhromaždenia Synody biskupov, ktoré sa konali počas

¹ Základné informácie o tomto zhromaždení sú dostupné na www.synoda.sk.

Františkovo pontifikátu, no obzvlášť to terajšie, upriamili pozornosť na synodalitu. Toto slovo, ktoré má pôvod v gréčtine a doslovne znamená „kráčať spolu“, sa dnes skloňuje vo všetkých pádoch. Synodalita sa stala snád' najhorúcejšou témou v súčasnej ekleziológii.

Františkovo chápanie synodality je do určitej miery otvorené. Na jednej strane sa zdá, že sa postupne vyvíja. Na strane druhej je však zrejmé, že jeho nabádanie k synodalite je pokusom ráznejšie zrealizovať víziu Druhého vatikánskeho koncilu o Cirkvi. Synodalita je výzvou, aby sa hlasy všetkých veriacich vypočuli a brali do úvahy pri rozhodovaní, a aby sa Cirkev takto stala viac dialogickou. Synodalita je tiež pozvaním k spoluzodpovednosti v Cirkvi.

Tento článok sa bude zaoberať otázkou vzťahu synodality a prijatia Druhého vatikánskeho koncilu. Jeho hlavnou myšlienkou bude, že synodalita oživuje prijatie dvoch prvkov ekleziológie Druhého vatikánskeho koncilu, a to cirkvi ako Božieho ľudu a teológie miestnej cirkvi. Recepcia týchto dôležitých zásad koncilovej ekleziológie bola do značnej miery prerušená v 80. a 90. rokoch minulého storočia. Realizácia synodality ich však opäť dáva do pozornosti.

Synodalita a prijatie Druhého vatikánskeho koncilu

Hlavnou témou na Druhom vatikánskom koncile bola vízia Cirkvi. Jedna z najdôležitejších zmien koncilu sa týka ekleziológie. Bola na obzore už nejaký čas a v podstate pozostáva z prechodu od prílišne inštitucionálneho pohľadu na Cirkev k ekleziológii, ktorá dáva do popredia transcendentný, duchovný rozmer Cirkvi. Hlavným tvrdením koncilovej ekleziológie je, že Cirkev je viac než jej štruktúry a zákony. Vo svojej najvnútornejšej skutočnosti je účasťou na trojjednom živote Boha, od ktorého Cirkev závisí vo svojom bytí.²

Už krátko po nástupe do Petrovho úradu bolo evidentné, že pápež František otvoril novú fázu prijatia Druhého vatikánskeho koncilu. Synodalita je zrejme Františkovou najvýznamnejšou iniciatívou v tomto smere. Odkedy sa stal pápežom (2013), zrealizoval už štyri zhromaždenia Synody biskupov a súčasne zhromaždenie o synodalite je najväčšou udalosťou v živote Cirkvi od skončenia koncilu.³

² Čo sa týka ekleziológie koncilu pozri, napr. Richard R. GAILLARDERZ, „The Ecclesiology of Vatican II,“ in *The Oxford Handbook of Vatican II*, ed. Catherine E. Clifford – Massimo Faggioli, New York: Oxford University Press, 2023, s. 167-182. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198813903.013.9>

³ Predchádzajúce zhromaždenia Synody biskupov zvolané Františkom sú tieto: 2014 – 3. mimoriadne zhromaždenie (Pastoračné výzvy rodiny v kontexte evanjelizácie), 2015 – 14. riadne zhromaždenie (Povolanie a poslanie rodiny v Cirkvi v súčasnom svete), 2018

Samotné slovo „synodalita“ sa v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu nenachádza. Tam je operačným výrazom pre dialóg v Cirkvi „biskupská kolegialita“, ktorá však označuje *modus operandi* iba medzi samotnými biskupmi a medzi nimi a pápežom. Synodalita, ako o nej dnes uvažujeme, je javom, ktorý sa vyvinul po koncile.⁴ Synodalita je pokusom o integráciu kolegiálnych a hierarchických spôsobov riadenia Cirkvi. Ten druhý je v živote Cirkvi už pevne ustanovený. Preto v súčasnosti je synodalitu možné vnímať ako pokus o nastolenie rovnováhy medzi kolegiálnymi a hierarchickými spôsobmi riadenia Cirkvi. Ide o transformáciu kolegiality, aby usmerňovala vzťahy medzi všetkými členmi Cirkvi a na všetkých jej úrovniach.

Synodalita sa nevzťahuje len na synody biskupov, ale je spôsobom, ako byť Cirkvou.⁵ Označuje *modus operandi* putujúcej Cirkvi, v ktorej všetci pokrstení kráčajú spolu po tej istej ceste a vzájomne spolupracujú. Zmyslom synodality je spoločne rozlišovať a počúvať jeden druhého, aby skrze prax rozlišovania veriaci dospeli k tomu, ako sa najlepšie môžu stať tou Cirkvou, ktorou sú povolani byť. Synodalita, tak ako sa jej chápanie v súčasnosti vyvíja, sa javí ako pokus o synodalizáciu celého života Cirkvi.⁶

Napriek tomu, že František sa koncilu nezúčastnil, koncil a transformujúci rozsah jeho dokumentov sú mu veľmi blízke. Tri body koncilovej ekleziológie, ktoré hrajú kľúčovú úlohu pre pochopenie a zrealizovanie synodality, tak ako si ju predstavuje pápež František, sú pohľad na Cirkev ako Boží ľud, chápanie všeobecnej Cirkvi ako spoločenstva miestnych cirkví a dôraz koncilu na kolegiálny spôsob riadenia Cirkvi. Z toho prvého vyplýva, že všetci veriaci sa majú podieľať na uskutočňovaní synodality a tie ostatné sú podkladom toho, že synodalita vzájomne prepája kolegiálne a hierarchické spôsoby cirkevného riadenia.

- 15. riadne zhromaždenie (Mladí, viera a rozlišovanie povolania), 2019 - 4. mimoriadne zhromaždenie (Amazónia: Nové cesty pre Cirkev a pre celostnú ekológiu).

⁴ Pozri Massimo FAGGIOLI, „From Collegiality to Synodality: Promise and Limits of Francis’s ‘Listening Primacy,’” *Irish Theological Quarterly* 85, č. (2020) 4): 352-369. <https://doi.org/10.1177/0021140020916034>

⁵ Pozri Rafael LUCIANI, „From the Synod on Synodality to the Synodalization of the Whole Church: Towards a New Ecclesial Reconfiguration in the Light of Synodality,” *Iglesia Viva* č. 287 (2021): 97-121.

⁶ Rafael LUCIANI, *Synodality: A New Way of Proceeding*, New York: Paulist, 2022, s. 35. Táto kniha je dostupná aj v preklade do nemčiny: *Unterwegs zu einer synodalen Kirche: Impulse aus Lateinamerika*, Luzern: Edition Exodus, 2022. Originál je v španielčine: *Sinodalmente: Forma y reforma de una iglesia sinodal*, Madrid: PPC, 2023. Španielske vydanie pozostáva z dvoch častí. Autorom prvej je Rafael Luciani a autorkou druhej časti je Serena Noceti.

Synodalita a Cirkev ako Boží ľud

Spojenie „Boží ľud“ má hlboké biblické korene. V Starom zákone je Izrael predstavený ako ľud vyvolený Bohom.⁷ Toto vyvolenie bolo prepojené so zmluvou medzi Bohom a jeho ľudom.⁸ Izrael sa po prvýkrát označuje ako Boží ľud v rámci rozprávania o vyslobodení z Egypta. Definujúcimi črtami Božieho ľudu sú vyvolenie, svätosť, vlastná zem, zákony, zmluva s Bohom. Identita Božieho ľudu sa zvlášť prejavuje pri jeho zhromaždení, napr. na Sinaji. Status vyvoleného ľudu je zároveň úlohou – Boh od svojho ľudu požaduje odpoveď viery a poslušnosti.⁹

Prvotní kresťania si obraz Božieho ľudu prisvojili.¹⁰ Obraz Cirkvi ako Božieho ľudu sa nachádza na viacerých miestach Nového zákona.¹¹ Koncept Božieho ľudu v Novom zákone je pokračovaním starozákonnej predstavy o Božom vyvolenom ľude s dôrazom, že aj pohania, vďaka viere v Ježiša, sú prijatí za Boží ľud. O tom patrí k Božiemu ľudu nerozhoduje viac genealogické odvodenie zo Židov, ale viera. Hoci sám názov „ľud“ nefiguruje v Novom zákone často, jeho ekvivalenty poukazujú na komunitný charakter Božieho konania, ako ukazujú metafory Cirkvi/zhromaždenia, rodiny, Kristovho tela, bratstva. Základnými črtami Cirkvi sú zhromaždenie, najmä pri Eucharistii, viera a láska. Členom novozákonného Božieho ľudu sa človek stáva vyznaním viery a krstom a najväčšou hrozbou pre Boží ľud je nejednota.¹²

Napriek tomu, že spojenie „Boží ľud“ má hlboké biblické korene, pohľad na Cirkev ako Boží ľud nehral v dejinách ekleziológie významnú úlohu.¹³ Až do neskorého stredoveku sa teologické úvahy o Cirkvi nachádzajú v rámci kristológie, soteriológie alebo sakramentálnej teológie. Formálne diela ekleziológie, t. j. diela, ktoré sa výlučne venujú téme Cirkvi, sa objavili až začiatkom 14. storočia.¹⁴ Kvôli vtedajšej historickej situácii poznačenej konfliktmi o vzťahu medzi časnou a duchovnou mocou a o autorite koncilov vis-à-vis autorite pápeža sa ekleziológia do značnej miery vyvinula ako súčasť cirkevného práva, ako „cirkevná politická veda“. Od jej začiatkov sa dôraz dával na Cirkev ako na hierar-

⁷ Pozri Ex 6, 7; 19, 5; 23, 22 Dt 7, 6; 14, 2; 26, 18.

⁸ Pozri Lv 26, 9-12; Jer 32, 38-41.

⁹ Pozri Gerhard LOHFINK, *Does God Need the Church? Toward a Theology of the People of God*, Collegeville, MN: Liturgical, 1999, s. 51-120 [orig. *Braucht Gott die Kirche? Zur Theologie des Volkes Gottes*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1998].

¹⁰ Pozri 1 Pt 2, 9-10.

¹¹ Pozri 2 Kor 6, 16; Tít 2, 14. Jedna z hlavných tém listu Hebrejom je, že Cirkev je novým eschatologickým Božím ľudom.

¹² Pozri LOHFINK, *Does God need the Church?*, s. 121-310.

¹³ Detailne dejiny ekleziológie sú napr. Angel ANTÓN, *El misterio de la Iglesia: Evolución histórica de las ideas eclesiológicas*, 2 zv., Madrid: La Editorial Católica, 1986-1987.

¹⁴ Za prvé také dielo sa považuje *De regimine christiano* (1301-1302) od Giacoma z Viterba.

chickú inštitúciu, ktorá je sprostredkovateľkou spásy. Ďalším dôvodom, prečo obraz Cirkvi ako Božieho ľudu až donedávna nehral dôležitú úlohu v katolíckej ekleziológii je, že tento obraz mali v obľube protestantskí reformátori. Katolícki teológovia preferovali pohľad na Cirkev ako dokonalú spoločnosť (*societas perfecta*). Výraz Boží ľud sa v tejto ekleziológii síce občas nachádzal, označoval však laikov v odlíšení od cirkevnej hierarchie.¹⁵

Pohľad na Cirkev ako Boží ľud bol rozpracovaný a uvedený do Katolíckej ekleziológie v prvej polovici 20. storočia teológmi z hnutia *ressourcement*. Tí sa obrátili k patristickým a stredovekým teologickým zdrojom, čo malo za následok znovobjavenie myšlienok, ktoré boli kedysi stredobodom teologických úvah o Cirkvi, ale neskôr boli zatienené ekleziológiou uprednostňujúcou pohľad na Cirkev ako inštitúciu a spoločnosť. Ekleziológia Cirkvi ako Božieho ľudu bola vypracovaná v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch 20. storočia a jej predstavitelia ju vnímali ako protiváhu a oprava nedostatkov ekleziológie mystického tela. Kritici tejto ekleziológie tvrdili, že je v nej nejasne vyjadrený vzťah medzi viditeľnými a neviditeľnými aspektmi Cirkvi. Tiež tvrdili, že pohľad na Cirkev ako živý organizmus na spôsob ľudského tela vedie v niektorých prípadoch k nesprávnej identifikácii jednotlivého kresťana s Kristom a zároveň tiež vedie k mylnému mysticismu, ktorý zastiera rozdiel medzi stvoriteľom a stvorením.¹⁶

Obraz Cirkvi ako Božieho ľudu vniesol do predstavy o Cirkvi istú dynamiku. Vyjadril, že Cirkev je viac než inštitúcia vlastniaca všetky prostriedky milosti a spásy. Cirkev je ľudom, ktorý počul Božie volanie a odpovedal naň. Tento pohľad na Cirkev preto obohatil pochopenie kontinuity medzi Cirkvou a vyvoleným ľudom Izraela. Ďalej dal opäť do popredia myšlienku putujúcej Cirkvi, ktorá bol bežná pre cirkevných otcov, a zdôraznil historický a eschatologický rozmer Cirkvi. Umožnil tiež rozlíšiť medzi Cirkvou ako putujúcim ľudom a Božím kráľovstvom, ktoré je jeho cieľom. Toto rozlíšenie sa stalo kľúčovým predpokladom v diskusiách o možnosti reformy Cirkvi.¹⁷

Pohľad na Cirkev ako Boží ľud si našiel významné miesto v ekleziológii Druhého vatikánskeho koncilu. Bol jedným zo spôsobov, ako koncil poukázal na to, že Cirkev je viac než jej štruktúry a zákony. Druhá kapitola Dogmatickej konštitúcie o Cirkvi *Lumen gentium* dostala názov „Boží ľud“. Z redakčnej histórie dokumentu vieme, že v jeho druhom koncepte bol „Boží ľud“ pôvodne názvom tretej kapitoly. Predchádzali jej kapitoly o Cirkvi ako tajomstve a o hierarchickom usporiadaní Cirkvi. Keďže kapitola o Božom ľude sa týkala všetkých veriacich, vrátane ducho-

¹⁵ Pozri ANTÓN, *El misterio de la Iglesia*, zv. 2, s. 678-681.

¹⁶ Pozri Martin MADAR, *The Church of God and Its Human Face: The Contribution of Joseph A. Komonchak to Ecclesiology*, Eugene, OR: Pickwick, 2019, 24-25.

¹⁷ Tamže.

venstva, belgický kardinál Leo Suenens navrhol, aby bola presunutá pred kapitolu o hierarchii.¹⁸ Táto redakčná zmena znamenala hlboký posun v predstave koncilu o Cirkvi. Vyjadрила, že „Cirkev neoznačuje v prvom rade klérus, ale celý Boží ľud“¹⁹ a že „veriaci zdieľajú jednotu a krstnú rovnosť, ktorá predchádza rozdiely medzi rôznymi úlohami v spoločenstve.“²⁰ Boží ľud teda neoznačuje laikov alebo klérus, ale všetkých veriacich (*christifideles*). Dôraz na to, že „Boží ľud“ sa týka všetkých pokrstených, bol odpoveďou na obvinenie z klerikalizmu v úvodnej schéme o Cirkvi.²¹ Obraz Cirkvi ako Božieho ľudu vytvoril kontrast voči tendencii predkoncilovej ekleziológie stotožňovať Cirkev predovšetkým s duchovenstvom a rehoľníkmi.

Pohľad na Cirkev ako Boží ľud v *Lumen gentium* je spojený s ďalšími témami v ekleziológii koncilu, a to s témou Božieho vyvolenia, spoločného kňazstva všetkých veriacich a služobného kňazstva (LG 10-11), ďalej s témou *sensus fidei*, chariziem (LG 12), katolicity Cirkvi (LG 13) a s témou Cirkvi ako eschatologického spoločenstva (LG 48).²²

Je zrejme, že pohľad na Cirkev ako Boží ľud nie je pre ekleziológiu koncilu okrajový, ale ústredný.²³ Počas prvých dvoch desaťročí po koncile žiaden obraz Cirkvi neupútal predstavivosť katolíkov tak silno ako tento. V procese prijatia koncilu sa však pohľad na Cirkev ako Boží ľud stal kontroverzným a časom stratil na významnosti, ktorá mu bola prisúdená v koncilových dokumentoch. Kritici politickej teológie a teológie oslobodenia, ktoré sa vyvinuli po koncile, tvrdili, že ekleziológia Cirkvi ako Božieho ľudu predstavila Cirkev čisto zo sociologického uhla pohľadu a že bola ideologicky zneužitá.²⁴ Stalo sa to dvoma odlišnými, ale často vzájomne prepojenými spôsobmi. Po prvé, „Božiemu ľudu“ sa pripisovali konkrétne politické významy, pričom „ľud“ sa stotožňoval so sociálnou alebo ekonomickou triedou, najmä s chudobnými. Po druhé, „Cirkev ľudu“ alebo „Cirkev zdola“ bola postavená proti „hierarchickej Cirkvi“ alebo „Cirkvi zhora“. V prvom prípade sa Boží ľud používal na náboženskú legalizáciu politických možností. V druhom

¹⁸ Pozri Otto Hermann PESCH, *Druhý vatikánský koncil, 1962-1965: Příprava, průběh, odkaz*, Praha: Vyšehrad, 1996, s. 146-147.

¹⁹ Edward P. HAHNENBERG, *A Concise Guide to the Documents of Vatican II*, Cincinnati, OH: St. Anthony Messenger, 2007, s. 40.

²⁰ Tamže.

²¹ Pozri PESCH, *Druhý Vatikánský koncil*, s. 141-144.

²² Pozri Richard R. GAILLARDETZ, *The Church in the Making: Lumen Gentium, Christus Dominus, Orientalium Ecclesiarum*, New York: Paulist, 2006, s. 47-50.

²³ Pozri YVES CONGAR, „The Church: The People of God,“ in *The Church and Mankind*, ed. Edward Schillebeeckx, *Concilium* 1 (1964): 11-37.

²⁴ Pozri napr., Joseph RATZINGER, *Church, Ecumenism and Politics: New Essays in Ecclesiology*, New York: Crossroads, 1988, s. 21-28 [orig. *Kirche, Ökumene und Politik*, Cinisello Balsamo: Edizioni Paoline, 1987].

případe sa skrze tento popis Cirkvi občas odvolávalo na predstavy o demokratickej participácii veriacich na chode Cirkvi pochádzajúce z liberálnej spoločnosti. Naznačovalo sa tým, že Cirkev je potrebné úplne od základov znovu pretvoriť.²⁵

Mimoriadne zhromaždenie Synody biskupov v roku 1985 možno považovať za zlomovú udalosť, ktorá odsunula pohľad na Cirkev ako Boží ľud do ústrania. Synoda bola zvolaná dve desaťročia po skončení koncilu, aby zhodnotila stav prijatia koncilu. Jedna časť záverečnej správy synody predstavila koncilovú víziu Cirkvi.²⁶ Kľúčové miesto v nej majú pohľady na Cirkev ako tajomstvo a *communio*, zatiaľ čo obraz Cirkvi ako Božieho ľudu je len raz spomenutý, no je prekvapivé, že táto ekleziológia nie je vyzdvihnutá ako osobitne dôležitá pre koncil. Apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. *Christifideles Laici* (1987) následne potvrdila, že *communio* je základným konceptom koncilovej ekleziológie.²⁷ Degradovanie ekleziológie Božieho ľudu bolo nešťastným krokom, pretože to zdeformovalo opravdivú ekleziológiu koncilu.²⁸ Prijímanie dôležitej pravdy o Cirkvi a to, že Cirkev označuje všetkých pokrstených, bolo takto prerušené, čo výrazne pomohlo klerikalizmu. Je možné, že keby k tomu nebolo došlo, katolíci by dnes boli lepšie pripravení na výzvu pápeža Františka k synodalite.

Koncept synodality je založený na myšlienke, že všetci veriaci – laici, klerici a rehoľníci – kráčajú spolu. Uvádzanie synodality do praxe pozostáva zo vzájomného počúvania jeden druhého v Cirkvi a z rozlišovania, ako najlepšie realizovať požiadavky evanjelia. Synodalitu možno chápať ako odmietnutie postoja vo vnútri Cirkvi, podľa ktorej klerici sami vedia, čo je pre Cirkev najlepšie, a úlohou laikov je jednoducho pasívne sa nechať viesť. Viac ako prostriedok na zmenu cirkevného učenia alebo štruktúr pápež František vidí synodalitu ako proces, ktorý spôsobí, že širšie spektrum veriacich bude mať v Cirkvi hlas a podiel na zodpovednosti za jej život.²⁹

²⁵ Pozri Joseph A. KOMONCHAK, „The Synod of 1985 and the Notion of the Church,“ *Chicago Studies* 26 (1987): 335.

²⁶ Pozri SYNODA BISKUPOV (Mimoriadne zhromaždenie, 1985), „Záverečná správa,“ časť II. Dostupné na internete: v angličtine – <https://www.ewtn.com/catholicism/library/final-report-of-the-1985-extraordinary-synod-2561> a v taliančine – <http://secretariat.synod.va/content/dam/synod/documenti/sinodo%20dei%20vescovi%201985%20relazione%20finale.pdf>.

²⁷ Pozri *Christifideles Laici* 19. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/christifideles-laici>.

²⁸ Pozri José COMBLIN, *People of God*, Maryknoll, NY: Orbis, 2004, s. 54-58 [orig. *Povo de Deus*, São Paulo: Paulus Editora, 2002].

²⁹ Pozri Gilles ROUTHIER, „Synodality as a Constitutive Dimension of the Church and the Expression of the Gospel,“ in *Synodalities*, ed. Michel Andraos et al., *Concilium* 2 (2021): 89-97.

Synodalita je úzko spojená s ekleziológiou Božieho ľudu, z tejto ekleziológie vyviera, predpokladá ju a uvádza ju do praxe. Keďže Cirkev označuje všetkých pokrstených, všetci majú byť vypočutí. Synodalitu možno chápať ako aplikáciu stredovekého princípu podľa ktorého tie veci, ktoré majú vplyv na všetkých, majú byť prerokované a schválené všetkými (*quod omnes tangit, ab omnibus tractari et approbari debet*).³⁰ Synodalita je spôsob postupovania v Cirkvi. Na začiatku a na konci synodálneho procesu má byť Boží ľud.³¹

Pokrok v smere synodalizácie celej Cirkvi si bude vyžadovať niektoré zmeny perspektív. Napríklad podľa Rafaela Lucianiho a Sereny Noceti, „synodálna Cirkev je možná len *situovaním hierarchie do ekleziológie Božieho ľudu*, aby sa autorita uplatňovala v rámci synodality.“³² Títo autori ďalej dodávajú:

Zatiaľ čo sa kolegialita vzťahuje na povahu a formu, ktorá je vlastná episkopátu, ako sa uplatňuje medzi biskupmi s Petrom a pod Petrom (LG 22-23), synodalita je konštitutívnym znakom celého života Cirkvi a jeho formy. Synodalita je spôsobom postupovania v celej Cirkvi, a preto zahŕňa celý Boží ľud zjednotený prostredníctvom vzájomne prepojených identít. Preto je kolegialitu nutné koncipovať a chápať na základe synodality, a nie naopak.³³

Takéto zmeny perspektív si budú vyžadovať nielen čas, ale budú predstavovať aj výzvu na reformu štruktúr a zmenu myslenia v Cirkvi.³⁴

Synodalitu možno chápať ako pokus o opätovné prijatie a rozvinutie ekleziológie Druhého vatikánskeho koncilu. Z perspektívy prijatia koncilu sa synodalita javí ako ukončenie výlučného postavenia *communio* pri interpretácii koncilovej ekleziológie. Nejde však o výmenu jednej ekleziológie za druhú, ale o integráciu týchto dvoch pohľadov na Cirkev. Opätovný dôraz na ekleziológiu Božieho ľudu môže prispieť k zmene tendencie v *communio* ekleziológii Cirkve idealizovať.

³⁰ Pozri MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA, *Synodalita v živote a v misii Cirkvi*, 65. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/synodalita-v-zivote-a-v-misii-cirkvi>.

³¹ Porov. FRANTIŠEK, *Episcopalis Communio* 7. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-konstytucia-episcopalis-communio>.

³² Rafael LUCIANI – Serena NOCETI, „Advancing the Reception of the Council: Episcopal Collegiality, Collegial Synodality, Synodal Ecclesiality,“ in *The Synodal Pathway: When Rhetoric Meets Reality*, ed. Eamon Conway – Eugene Duffy – Mary McDavid, Dublin: Columba, 2022, s. 54. Kurzíva je v origináli.

³³ Tamže, 55.

³⁴ Pozri Rafael LUCIANI – Carlos SCHICKENDANTZ (eds.), *Reforma de estructuras y conversión de mentalidades: Retos y desafíos para una Iglesia sinodal*, Madrid: Khaf, 2020.

Myslí sa tým teológia, ktorá Cirkev nepredstavuje v spojení s konkrétnym dejiným obdobím alebo kresťanským spoločenstvom, ale ako univerzálnu Cirkev, ktorá nie je ukotvená v čase a priestore – Cirkev, ktorá sa bohužiaľ na našej strane eschatonu nenachádza.³⁵ Prízvuk na to, že Cirkev označuje ľudí, ktorí žijú evanjelium ako konkrétne dejinné komunity, môže tento nedostatok korigovať. Čas ukáže, aký vplyv bude mať prax synodality na hlbšie udomácnenie sa ekleziológie Božieho ľudu a na jej integráciu s *communio* ekleziológiou.

Synodalita a teológia miestnej Cirkvi

Ďalší prvok ekleziológie Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý súčasná diskusia o synodalite oživila, je teológia miestnej cirkvi. Katolícka ekleziológia pozná dve dimenzie Cirkvi: miestnu a univerzálnu. To, ako si predstavujeme tieto dva rozmery Cirkvi, môže mať značné následky na konkrétne teologické otázky.

Nový zákon hovorí o „Cirkvi“ a „cirkvách“ bez upresňujúcich prídavných mien ako „miestna“, „partikulárna“, „celá“ alebo „univerzálna“, ktoré sa neskôr stali kľúčovými kategóriami v ekleziológii.³⁶ Keď sa tieto pojmy dostali do teologického diskurzu, bolo možné rozlíšiť dva základné pohľady na Cirkev.³⁷ Prvý, ktorý je zdokumentovaný od druhého storočia a ktorý prevládal v prvom tisícročí na východe aj na západe, si predstavuje Cirkev ako spoločenstvo miestnych cirkví. Druhý, ktorý bol charakteristický pre západnú ekleziológiu v druhom tisícročí, si predstavuje Cirkev ako univerzálnu entitu riadenú pápežom. Táto Cirkev je ako by jednou diecézou zahŕňajúcou celý svet. V tomto druhom pohľade sa diecézy nepovažujú za cirkvi v takom istom zmysle ako univerzálna cirkev. Ich ekleziálna trpí nedostatkom. Miestne cirkvi sú v podstate vnímané ako administratívne jednotky celej/univerzálnej cirkvi a do určitej miery aj ako „prístavby“ miestnej Rímskej cirkvi. Tento druhý pohľad má svoj pôvod v gregoriánskych reformách z jedenásteho storočia, ale stal sa dominantným až po Tridentskom koncile (1545-1563) a ešte viac po Prvom vatikánskom koncile (1869-1870). V tomto období teológovia a odborníci na kanonické právo začali na označenie Cirkvi používať

³⁵ Pozri Vladimír JUHÁS, „Konflikt interpretácií: Napätie medzi univerzálnou a miestnou cirkvou,“ *Verba Theologica* 12, č. 2 (2013): 85-96 .

³⁶ Pozri napr., Raymond E. BROWN, „New Testament Background for the Concept of Local Church,“ *Proceedings of the Catholic Theological Society of America* 36 (1981): 1-14; Angel ANTON, „Iglesia Universal – Iglesias particulares,“ *Estudios Eclesiasticos* 47 (1972): 409-424.

³⁷ K otázke historického vývoja teológie miestnej Cirkvi pozri napr., Giuseppe ALBERIGO, „The Local Church in the West (1500-1945),“ *Heythrop Journal* 28 (1987): 125-143; <https://doi.org/10.1111/j.1468-2265.1987.tb00802.x> Bernard P. PRUSAK, „The Theology of the Local Church in Historical Development,“ *Proceedings of the Catholic Theological Society of America* 35 (1980): 287-308; Olegario GONZÁLEZ DE CARDENAL, „Development of a Theology of the Local Church from the First to the Second Vatican Council,“ *Jurist* 52 (1992): 11-43.

termíny ako *societas inequalium, hierarchica a perfecta*. V týchto ekleziologických perspektívach sa miestna cirkev nepovažovala za Cirkev v plnom zmysle, pretože jej chýbala úplná jurisdikčná moc, aj keď jej nič nechýbalo z hľadiska sviatostného života. Po Prvom vatikánskom koncile sa na miestne cirkvi často pozeralo ako na „pobočky“ cirkvi univerzálnej.³⁸ Druhý vatikánsky koncil uznal, že takéto chápanie miestnej cirkvi nebolo v kontinuite so širšou tradíciou, a pokúsil sa o vyváženie jednostrannej univerzalistickej ekleziológie s ekleziológiou prevládajúcou počas prvého tisícročia. V tomto však koncil uspel len čiastočne.³⁹

Hoci sa koncil nezaoberal témou miestnej cirkvi tak dôkladne ako ekleziológiou Božieho ľudu, jedná vec je istá, a to, že koncil chápe miestnu cirkev ako Cirkev v plnom zmysle, hoci ju nechápe ako celú Cirkev. Koncil prinavrátil miestnej cirkvi jej plnú ekleziálnu realitu a do katolíckej ekleziológie znovu uviedol myšlienku, že univerzálna cirkev je cirkvou cirkví. Medzi najvýznamnejšie výroky koncilu v tomto smere patrí krátka pasáž v *Lumen gentium* 23.

[...] Jednotliví biskupi sú zase viditeľným princípom a základom jednoty v ich partikulárnych cirkvách, utvorených na obraz všeobecnej Cirkvi; v nich a z nich jestvuje jedna a jediná Katolícka cirkev.

Znovuobjavenie miestnej cirkvi po koncile urýchlilo vývoj viacerých udalostí: bolo základom pre realizáciu liturgickej reformy; viedlo k vzniku takzvaných miestnych teológií; viedlo k väčšiemu uznaniu rôznych kultúr, v ktorých miestne cirkvi existujú, a poháňalo inkulturáciu. Bolo aj zdrojom nádeje, že Cirkev sa stane menej centralizovanou a kolegiálnejšou. Teológiu miestnej cirkvi bolo možné vnímať z viacerých pohľadov ako charakteristický znak koncilovej ekleziologickej vízie.

Počas prvých dvoch desaťročí po koncile bol o teológiu miestnej cirkvi obrovský záujem. Upútavala veľkú pozornosť, pretože sa spolu s kolegiálnosťou považovala za prostriedok na uskutočnenie decentralizácie Cirkvi. Mnohí dúfali, že univerzálna Cirkev bude fungovať ako spoločenstvo miestnych cirkví a nie ako korporácia so sídlom v Ríme. Táto nádej pretrvávala nejaký čas, ale rovnako ako pri pohľade na Cirkev ako Boží ľud, aj prijatie koncilovej teológie miestnej cirkvi sa nakoniec zastavilo. Zvýšený záujem o miestnu cirkev pretrvával až do deväťdesiatych ro-

³⁸ K otázke oficiálneho Katolíckeho učenia o miestnej cirkvi pred Druhým vatikánskym koncilom pozri Emmanuel LANGE, „The Local Church: Its Catholicity and Apostolicity,“ *One in Christ* 6 (1970): 288-313, hlavne 288-297.

³⁹ K otázke teológie miestnej cirkvi na druhom Vatíkánskom koncile pozri Christopher J. RUDDY, *The Local Church: Tillard and the Future of Catholic Ecclesiology*, New York: Herder & Herder, 2006, s. 46-53.

kov 20. storočia, keď podobne ako v prípade ekleziológie Božieho ľudu, magistérium vydalo prehlásenia, ktoré nedali priestor pre ďalší rozvoj teológie miestnej cirkvi. Ide o list *Communio nis notio* (1992) vydaný Kongregáciou pre náuku viery a o Apoštolský list *Apostolos suos* (1998) Jána Pavla II.

List *Communio nis notio* sa zaoberal niektorými aspektmi Cirkvi ako spoločenstva a prehlásil, že univerzálna cirkev má ontologickú a časovú prioritu nad každou jednotlivou miestnou cirkvou.⁴⁰ List vyvolal mohutnú diskusiu, ktorá je pravdepodobne najznámejšia z výmeny názorov medzi vtedajšími kardinálmi Ratzingerom a Kasperom.⁴¹ Kritici listu poukazovali na to, že narúša opatrnú rovnováhu, ktorú koncil zachoval vo vzťahu miestnej a univerzálnej cirkvi. V otázke vzťahu medzi miestnymi cirkvami a univerzálnou cirkvou koncil trval na ich vzájomnej prepojenosti. V *Lumen gentium* 23 sa hovorí, že miestne cirkvi sú formované podľa vzoru univerzálnej cirkvi a že univerzálna cirkev sa formuje v nich a z nich. Otázka priority by preto nemala nastať. Presadzovaním priority univerzálnej cirkvi nad miestnymi cirkvami *Communio nis notio* naznačilo, že miestne cirkvi sú v konečnom dôsledku oddeleniami univerzálnej cirkvi.

Apostolos suos sa zaoberal právnou povahou biskupských konferencií, najmä ich magisteriálnou autoritou, a uviedol, že ich doktrinálne výroky môžu predstavovať autentické magistérium len v prípade, keď ich konkrétna konferencia schváli jednomyseľne.⁴² V opačnom prípade musí konferencia dosiahnuť dvojtretinovú väčšinu a požiadať o *recognitio*, čiže súhlas Svätej stolice, ktorý však nedostane, ak väčšina „nie je podstatná“.⁴³ Rozhodnutie odoprieť skutočnú učiteľskú autoritu konferenciám biskupov ukončilo nádeje na decentralizáciu cirkvi. Po roku 1998 sa vývoj teológie miestnej cirkvi postupne zastavil.

Súčasný pontifikát oživuje záujem o miestnu cirkev. Pápež František znovu otvoril niekoľko otázok, ktoré sa zdali byť uzavreté jeho predchodcami. Jednou z nich je tá, ako by sa v Cirkvi mali robiť rozhodnutia. Synodalita je v značnej miere práve o tejto otázke.

Vo svojej apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* (2013) dal František jasne najavo, že si nemyslí, že „od pápežského učenia by sa mali očakávať definitívne

⁴⁰ Pozri *Communio nis notio* 9. Dokument je dostupný vo viacerých jazykoch na internetovej stránke Dikastéria pre náuku viery: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/doc_doc_index.htm.

⁴¹ Pozri JUHÁS, „Konflikt interpretácií,“ s. 85-96 a Killian McDONNELL, „The Ratzinger/Kasper Debate: The Universal Church and Local Churches,“ *Theological Studies* 63, č. 2 (2002): 227-250. <https://doi.org/10.1177/004056390206300201>

⁴² *Apostolos Suos* 22. Dokument je dostupný vo viacerých jazykoch na internetovej stránke Svätej stolice: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_22071998_apostolos-suos.html.

⁴³ Tamže.

alebo vyčerpávajúce vyjadrenia týkajúce sa všetkých otázok Cirkvi a sveta. Nie je vhodné, aby pápež nahrádzal miestne biskupské spoločenstvá pri rozhodovaní o všetkých problémoch, ktoré sa vyskytujú na ich území. V tom zmysle [pápež napísal], že si je vedomý potreby smerovania k zdravej 'decentralizácii'".⁴⁴ V tej istej exhortácii František vyjadril svoje znepokojenie nad tým, že zámer Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý by biskupským konferenciám dal „vlastnú učiteľskú autoritu, sa ešte naplno neuskutočnil“.⁴⁵

František urobil niekoľko krokov, ktoré možno vnímať tak, že dávajú miestnym cirkvám väčšie slovo. V roku 2017 vydal motu proprio *Magnum principium*, ktorým upravil kánon 838 Kanonického práva a udelil biskupským konferenciám špecifickú právomoc „verne pripravovať [...], schvaľovať a po predchádzajúcom odsúhlasení Svätou stolicou vydávať liturgické knihy pre regióny spadajúce do ich právomoci“.⁴⁶ Následne vydal list adresovaný prefektovi Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí, v ktorom objasnil, že Svätá stolica a jej oddelenia budú mať len obmedzenú právomoc potvrdzovať liturgické preklady uznané miestnou Biskupskou konferenciou.⁴⁷ Treba tiež poznamenať, že zasadanie synody o synodalite začalo rozsiahlymi konzultáciami na miestnej úrovni – najprv na úrovni diecéz a pokračovalo na úrovni geografických regiónov, a skončí sa na úrovni celej cirkvi. Toto všetko možno vnímať ako opätovné oživenie záujmu o miestnu cirkev.

Záver

Propagovanie synodality je najvýznamnejšou pastoračnou iniciatívou pápeža Františka. Od začiatku svojho pontifikátu dal jasne najavo, že si želá, aby sa Cirkev obnovila v jej poslaní sprostredkovať svetu spasiteľnú lásku Boha a v tom, aby bola misionárskou Cirkvou. František vidí synodalitu ako prostriedok na rozlišovanie konkrétnych krokov, ktoré sú potrebné na dosiahnutie tohto cieľa. Uskutočnenie synodality je výzvou pre veriacich naučiť sa niečomu novému, a teda ako uskutočniť poslanie Cirkvi v konkrétnom bode dejín.⁴⁸

⁴⁴ *Evangelii Gaudium* 16. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-evangelii-gaudium>.

⁴⁵ *Evangelii Gaudium* 32.

⁴⁶ Dokument je dostupný na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolsky-list-motu-proprio-magnum-principium>.

⁴⁷ Originál listu v taliančine je dostupný na internete: <https://lanuovabq.it/it/la-lettera-del-papa-al-cardinale-sarah>. Preklad do angličtiny je dostupný tu: <https://www.praytellig.com/index.php/2017/10/22/pope-francis-corrects-cardinal-sarah-on-translation>.

⁴⁸ Pozri Josef MIKULÁŠEK, „Synodality: The Church that Still Listens and Learns,“ *AUC Theologica* 12, č. 1 (2022): 11-27. <https://doi.org/10.14712/23363398.2022.15>

Ako to poznamenala Medzinárodná teologická komisia, „Synodalita je konštitutívnym rozmerom Cirkvi, lebo prostredníctvom nej sa Cirkev prejavuje a utvára ako putujúci Boží ľud a ako zhromaždenie zvolané zmrtvýchvstalým Pánom.“⁴⁹ Synodálna cirkev má byť Cirkvou, v ktorej má slovo každý. Synodalita znamená počúvať jeden druhého, aj keď v konečnom dôsledku jeden človek nesie zodpovednosť za rozhodnutie. Je však veľký rozdiel, či niekto rozhodne sám, alebo či počúva, čo hovorí spoločenstvo.⁵⁰

Tento článok ukázal, že prax synodality počas súčasného pontifikátu vnáša nový život do ekleziológie Božieho ľudu a do teológie miestnej cirkvi. Tieto dôležité prvky ekleziológie Druhého vatikánskeho koncilu prechádzajú novou etapou recepcie po tom, čo ich prijatie bolo prerušené. Výzva pápeža Františka k synodalite oživuje záujem o odvážnu víziu koncilu o Cirkvi.

BIBLIOGRAFIA:

- ALBERIGO, Giuseppe. „The Local Church in the West (1500-1945),“ *Heythrop Journal* 28 (1987): 125-143. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2265.1987.tb00802.x>
- ANTÓN, Angel. „Iglesia Universal – Iglesias particulares,“ *Estudios Eclesiasticos* 47 (1972): 409-424.
- . *El misterio de la Iglesia: Evolución histórica de las ideas eclesiológicas*, 2 zv., Madrid: La Editorial Catolica, 1986-1987.
- BECQUART, Nathalie. „El Papa Francisco y el Sínodo, un nuevo estilo de primado. Primado, colegialidad, sinodalidad: De la competición a la cooperación,“ in Rafael Luciani – Serena Noceti – Carlos Schickendantz (eds.), *Sinodalidad y reforma: Un desafío eclesial*, Madrid: PPC, s. 263-281.
- BROWN, Raymond E. „New Testament Background for the Concept of Local Church,“ *Proceedings of the Catholic Theological Society of America* 36 (1981): 1-14
- COMBLIN, José. *People of God*, Maryknoll, NY: Orbis, 2004.
- CONGAR, Yves. „The Church: The People of God,“ in *The Church and Mankind*, ed. Edward Schillebeeckx, *Concilium* 1 (1964): 11-37.

⁴⁹ MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA, *Synodalita v živote a v misii Cirkvi*, 42.

⁵⁰ Pozri Nathalie BECQUART, „El Papa Francisco y el Sínodo, un nuevo estilo de primado. Primado, colegialidad, sinodalidad: De la competición a la cooperación,“ in Rafael Luciani – Serena Noceti – Carlos Schickendantz (eds.), *Sinodalidad y reforma: Un desafío eclesial*, Madrid: PPC, s. 263-281. Táto kniha existuje aj v taliančine: *Sinodalità e riforma: Una sfida ecclesiale*, Brescia: Queriniana, 2022.

- FAGGIOLI, Massimo. „From Collegiality to Synodality: Promise and Limits of Francis’s ‘Listening Primacy,’” *Irish Theological Quarterly* 85, č. -352 : (2020) 4 369. <https://doi.org/10.1177/0021140020916034>
- GAILLARDERZ, Richard R. *The Church in the Making: Lumen Gentium, Christus Dominus, Orientalium Ecclesiarum*, New York: Paulist, 2006.
- . „The Ecclesiology of Vatican II,” in *The Oxford Handbook of Vatican II*, ed. Catherine E. Clifford – Massimo Faggioli, New York: Oxford University Press, 2023, s. 167-182. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198813903.013.9>
- GONZÁLEZ DE CARDENAL, Olegario. „Development of a Theology of the Local Church from the First to the Second Vatican Council,” *Jurist* 52 (1992): 11-43.
- HAHNENBERG, Edward P. *A Concise Guide to the Documents of Vatican II*, Cincinnati, OH: St. Anthony Messenger, 2007.
- JUHÁS, Vladimír. „Konflikt interpretácií: Napätie medzi univerzálnou a miestnou cirkvou,” *Verba Theologica* 12, č. 2 (2013): 85-96.
- KOMONCHAK, Joseph A. „The Synod of 1985 and the Notion of the Church,” *Chicago Studies* 26 (1987): 330-345.
- LANNE, Emmanuel. „The Local Church: Its Catholicity and Apostolicity,” *One in Christ* 6 (1970): 288-313, hlavne 288-297.
- LOHFINK, Gerhard. *Does God Need the Church? Toward a Theology of the People of God*, Collegeville, MN: Liturgical, 1999.
- LUCIANI, Rafael. „From the Synod on Synodality to the Synodalization of the Whole Church: Towards a New Ecclesial Reconfiguration in the Light of Synodality,” *Iglesia Viva* č. 287 (2021): 97-121.
- . *Synodality: A New Way of Proceeding*, New York: Paulist, 2022.
- LUCIANI, Rafael – NOCETI, Serena. „Advancing the Reception of the Council: Episcopal Collegiality, Collegial Synodality, Synodal Ecclesiality,” in *The Synodal Pathway: When Rhetoric Meets Reality*, ed. Eamon Conway – Eugene Duffy – Mary McDaid, Dublin: Columba, 2022, s. 51-61.
- LUCIANI, Rafael – SCHICKENDANTZ, Carlos (eds.). *Reforma de estructuras y conversión de mentalidades: Retos y desafíos para una Iglesia sinodal*, Madrid: Khaf, 2020.
- MADAR, Martin. *The Church of God and Its Human Face: The Contribution of Joseph A. Komonchak to Ecclesiology*, Eugene, OR: Pickwick, 2019.

- MCDONNELL, Killian. „The Ratzinger/Kasper Debate: The Universal Church and Local Churches,” *Theological Studies* 63, č. 2 (2002): 227-250. <https://doi.org/10.1177/004056390206300201>
- MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA. *Synodalita v živote a v misii Cirkvi*. Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/synodalita-v-zivote-a-v-misii-cirkvi>.
- MIKULÁŠEK, Josef. „Synodality: The Church that Still Listens and Learns,” *AUC Theologica* 12, č. 1 (2022): 11-27. <https://doi.org/10.14712/23363398.2022.15>
- PESCH, Otto Hermann *Druhý Vatikánský koncil, 1962-1965: Příprava, Průběh, Odkaz*, Praha: Vyšehrad, 1996.
- PRUSAK, Bernard P. „The Theology of the Local Church in Historical Development,” *Proceedings of the Catholic Theological Society of America* 35 (1980): 287-308
- RATZINGER, Joseph. *Church, Ecumenism and Politics: New Essays in Ecclesiology*, New York: Crossroads, 1988.
- ROUTHIER, Gilles. „Synodality as a Constitutive Dimension of the Church and the Expression of the Gospel,” in *Synodalities*, ed. Michel Andraos et al., *Concilium* 2 (2021): 89-97.
- RUDDY, Christopher J. *The Local Church: Tillard and the Future of Catholic Ecclesiology*, New York: Herder & Herder, 2006, s. 46-53.

Martin Maďar, PhD

Katedra teológie, Filozofická fakulta
Xavier University
3800 Victory Parkway
Cincinnati, OH 45207
USA
madarm@xavier.edu